

Nr 18

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående vissa trafiknykterhetsfrämjande åtgärder.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 207 i första kammaren av herr *Alexanderson m. fl.* samt nr 270 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås *m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande behovet av och lämpliga former för underrättelser till ledning för trafiknykterhetsfrämjande åtgärder vid annan trafik än landsvägstrafik».

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse härför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen I: 207.

Gällande bestämmelser för vägtrafik

I lagen den 28 september 1951 om straff för vissa trafikbrott återfinns bestämmelser om straff för onykterhet vid förande av bil, motorcykel, traktor och motorredskap. Som allmän regel stadgas, att straff för rattfylleri drabbar den som vid förandet av sådant fordon varit så påverkad av starka drycker eller annat berusningsmedel, att det kan antagas, att han icke på betryggande sätt kunnat föra fordonet. Därest förare av bil, motorcykel eller traktor med släpfordon haft en alkoholkoncentration i blodet av 1,5 promille eller däröver, skall han anses ha varit så påverkad. Är det ej styrkt att sådan förare varit så påverkad men uppgick alkoholkoncentrationen i hans blod till 0,5 promille men ej till 1,5 promille, skall han straffas för rattnykterhet. Ansvar inträder icke blott för det fall att förandet ägt rum på väg utan jämväl då vederbörande fört fordonet på enskilt område.

Enligt 1951 års vägtrafikförfordning får bil, motorcykel och med gummihjul försedd traktor i princip föras endast av den, som är innehavare av körkort. Körkort utfärdas av länsstyrelsen. Vid den prövning, som länsstyrelsen därvid har att verkställa, skall särskilt beaktas, huruvida sökanden gjort sig känd för nyktert levnadssätt och om det kan antagas, att han såsom förare av körkortspliktigt fordon kommer att visa hänsyn till andra, omdöme

och ansvar samt respekt för trafikens regler. Den som sakfällts bland annat för fylleri må ej erhålla körkort, innan två år förflutit från förseelsens begående, såvida det ej kan anses uppenbart, att sökanden ändock är att bedöma som en skötsam person. Sedan körkort utfärdats, har länsstyrelsen att tillse, att körkortsinnehavaren alltjämt uppfyller dessa angivna fordringar. Till stöd för denna kontrollverksamhet har i 1951 års vägtrafikkungörelse intagits bestämmelser, som föreskriver skyldighet för domstol och nykterhetsnämnd, att till vederbörande länsstyrelse insända vissa under rättelser. Således åligger det domstol att ofördröjligen översända avskrift av dom, genom vilken körkortsinnehavare ådömts straff för förseelse begången vid förandet av motordrivet fordon, t. ex. rattfylleri, eller för olovligt tillgrepp av sådant fordon eller för fylleri eller om denne dömts till frihetsstraff för vissa särskilt angivna strafflagsbrott. Nykterhetsnämnd, som beslutat att ställa körkortsinnehavare under övervakning jämlikt lagen om nykterhetsvård eller ingivit ansökan om dennes intagande å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, skall insända meddelande därom till länsstyrelsen. Finner nykterhetsnämnd i annat än nu angivna fall att rätten för viss person att inneha körkort bör omprövas till följd av dennes alkoholmissbruk, åligger det jämväl nämnden att avsända meddelande därom till länsstyrelsen. Bestämmelser finns även som ålägger polismyndighet att, i de fall denna finner anledning förekomma till återkallelse av körkort, göra framställning därom hos länsstyrelsen. Finner länsstyrelsen, med hänsyn till de sålunda insända underrättelserna, skälig anledning till antagande, att körkortsinnehavaren icke uppfyller de krav på skicklighet, hänsyn, ansvar och pålitlighet i nykterhetskänseende eller de övriga förutsättningar, som gäller för erhållande av körkort, skall länsstyrelsen skyndsamt upptaga frågan om hans lämplighet till omprövning. Under vissa angivna förutsättningar skall länsstyrelsen obligatoriskt återkalla körkortet. Häribland märkes de fall då föraren gjort sig skyldig till rattfylleri eller eljest ådagalagt ett onyktert levnadssätt. I vissa andra fall kan länsstyrelsen i första hand låta bero med en varning.

Gällande bestämmelser för annan trafik än vägtrafik

Särskilda straffbestämmelser för onykterhet i sådan trafik saknas i den allmänna lagstiftningen. För en del förare är dock i vissa fall de allmänna reglerna om tjänsteansvar tillämpliga och i några fall torde straffbestämmelserna för allmänfarlig vårdslöshet kunna åberopas. I fall av vållande till sjöolycka finns även regler i sjölagen. De disciplinära bestämmelser, som gäller för vissa kategorier av befattningshavare inom samfärdseln, upptar däremot ofta en föreskrift om iakttagande av nykterhet i tjänsten. För över-

trädelse är stadgat disciplinstraff. Vidare finns i kollektiva anställningsavtal bestämmelser om nykterhetskrav och om åtgärder vid brott däremot.

I det följande lämnas en redogörelse för de bestämmelser som i förevarande avseende gäller för järnvägs- och spårvägspersonal samt för personal inom sjö- och luftfart.

Järnvägspersonal

I gällande *Allmänna tjänsteordning för befattningshavare vid Statens Järnvägar* stadgas i § 16:

1. Befattningshavare får vid tjänstgöring icke vara *påverkad* av rusgivande drycker.

Förtäring av rusdrycker under tjänstgöring är förbjuden. Sådana drycker få ej heller medföras under tjänstgöring.

2. Till tjänstgöring, varav trafiksäkerheten är beroende, får icke användas befattningshavare, om vars pålitlighet i nykterhetshänseende grundad anledning till tvekan synes föreligga.

3. Befattningshavare vilken ådömts bestraffning för onykterhet i tjänsten andra gången, får icke användas i sådan tjänstgöring, som direkt berör trafiksäkerheten, därest icke distriktschefen resp. järnvägsstyrelsen, med hänsyn till befattningshavarens välförhållande efter bestraffningen eller av annan särskild anledning, finner undantag i sådant hänseende böra medgivas.

Närmare bestämmelser om de disciplinära åtgärder, som kan vidtagas för förseelse mot ovanstående bestämmelse i den allmänna tjänsteordningen, återfinnes i *disciplinstadgan för Statens Järnvägar*. Enligt denna kan böter ådömas med ett belopp motsvarande upptill tjugo dagars lön. Vid upprepad förseelse kan suspension ådömas under högst tre månader eller avsättning.

I stort sett gäller samma bestämmelser för personal vid de enskilda järnvägarna enligt *Allmän tjänsteordning*, utarbetad av *Svenska järnvägsförbundet*.

Även i *Svenska järnvägsmannaförbundets stadgar* har nykterhetskravet markerats genom följande stadgande:

Medlem vare ovillkorligen skyldig att såväl i som utom tjänsten uppträda nyktert och på ett för kåren hedrande sätt, på det att aktning odelat må vinnas såväl inom kåren som hos befäl, övriga järnvägsmän och allmänheten.

Medlem bör därför oförbehållsamt till avdelningsstyrelsen anmäla varje yrkeskamrat, som genom onykterhet i tjänsten, svekfullt beteende mot kamrater, dåligt uppförande m. m. skadar förbundets anseende.

Några bestämmelser om behörighetsvillkor för förare inom denna trafikkategori finns icke. Såsom framgår av de ovannämnda bestämmelserna kan emellertid en anställd som brister i nykterhetshänseende suspenderas eller avsättas. I regel överflyttas han därjämte till annan tjänst. Befogenhet att

besluta härom tillkommer beträffande statlig personal järnvägsstyrelsen och beträffande enskild personal vederbörande järnvägsföretag. Någon motsvarande skyldighet för domstol och nykterhetsnämnd att för dessa instansers ledning anmäla domar och beslut, vilken är dem ålagd beträffande körkorts-innehavare, är icke stadgad.

Spårvägspersonal

Framställningen avser bestämmelserna för personalen vid AB Stockholms spårvägar. Liknande bestämmelser som för Stockholms spårvägar gäller emellertid för förare vid övriga spårvägsföretag i riket.

Enligt *Överståthållarämbetets reglemente för spårvägstrafiken i Stockholm* må till tjänstgöring, varav trafiksäkerheten är beroende, icke användas annan än den som är känd för pålitlighet, nykterhet och ordentlighet. Övervakningsmyndighet (Ö.Ä. m. fl.) kan förbjuda att olämpliga personer användes såsom förare. Enligt gällande *kollektivavtal* kan befattningshavare, som i tjänsten gjort sig skyldig till förseelse av grövre beskaffenhet, skiljas från sin anställning utan uppsägning. Såsom förseelse av grövre beskaffenhet räknas bl. a. onykterhet i tjänsten. Begår befattningshavare förseelse av ringare beskaffenhet kan han ådömas varning eller suspension.

Några bestämmelser om behörighetsvillkor för förare inom denna trafik-kategori finns icke. Tillsynsmyndigheten har emellertid, som ovan nämnts, rätt att avstänga olämplig person från tjänstgöring. Någon anmälningsplikt för domstol och nykterhetsnämnd till denna tillsynsmyndighet finns dock ej.

Personal inom sjöfart

Sjömanslagen innehåller i 49 § en bestämmelse som ålägger envar att uppföra sig skickligt, nyktert och fridsamt. I lagen ingår vidare bestämmelser om bestraffning, då sjöman gjort sig skyldig till onykterhet i tjänsten. Enligt 33 § äger sålunda befälhavare avskeda sjöman, om han gör sig skyldig till upprepad onykterhet i tjänsten, och enligt 62 § kan sjöman bestraffas genom mistning av hyra för högst sju dagar (disciplinbot), om han är berusad i tjänsten eller olovligen skaffar ombord rusdrycker. Frågan om åläggande av disciplinbot skall prövas av en disciplinnämnd, vilken skall bestå av befälhavaren och två av denne enligt vissa regler utsedda ledamöter. Mera allmänna straffstadganden innehålls i 81 §, enligt vilken å fartyget anställd, som på annat sätt än här ovan sagts gjort sig skyldig till förseelse i tjänsten eller brutit mot ordning och skick, kan straffas med dagsböter. De ovan återgivna lagbestämmelserna är tillämpliga på all personal på fartyg utom befälhavaren. Har en befälhavare däremot i samband med sjöolycka varit alkohol-påverkad, kan straff ådömas honom, om han befinner ha varit vållande till sjöolyckan. Straffet ådömes i så fall enligt 293 § sjölagen, som stadgar, att

befälhavare, som genom vårdslöshet eller försummelse i tjänsten vållar sådan olycka, straffas med böter eller fängelse i högst ett år, där ej gärningen efter allmän lag bör beläggas med strängare straff. Om omständigheterna är synnerligen försvårande må han för viss tid eller för alltid dömas förlustig sådan rättighet att föra fartyg, för vars utövande särskilda villkor är stadgade. Enligt 79 § sjömanslagen kan även annan ombord anställd än befälhavaren dömas till dagsböter eller fängelse, om han genom vårdslöshet eller försummelse i tjänsten varit vållande till sjöolycka. Om den skyldige är maskinchef, styrman, maskinist eller radiotelegrafist, kan han, där omständigheterna är synnerligen försvårande, förklaras för viss tid eller för alltid förlustig sin behörighet. I detta sammanhang må även erinras om stadgandet i 19 kap. 5 § strafflagen om straff för allmänfarlig vårdslöshet. Enligt detta lagrum kan den som av oaktsamhet framkallar fara för brand eller ofärd, bli föremål för straff. På fartygspersonal, som är anställd i allmän tjänst, kan även reglerna om ämbetsbrott bli tillämpliga. Slutligen må här nämnas att mellan arbetsmarknadens parter på sjöfartsområdet träffats vissa *avtal*, bl. a. för motverkande av onykterhet i tjänsten.

Beträffande förare inom denna trafikategori finns vissa bestämmelser om behörighetsvillkor.

Sålunda uppställs i *förordningen den 12 juni 1936 angående befäl å svenska handelsfartyg (befälsförordningen)* krav å innehav av behörighetsbevis — sjökaptensbrev, skepparbrev, förarbevis, sjöingenjörsbrev, maskinistbrev, motorskötarbrev etc. — för rätt att å handelsfartyg eller större fiskefartyg utöva vissa fartygsbefäl. För sådant behörighetsbevis kräves bl. a. sjöpraktik och avläggande av visst kunskapsprov. Däremot fordras ej att sökanden styrker sin skötsamhet i nykterhetshänseende. Behörighetsbevis utfärdas av kommerskollegium. Utfärdat behörighetsbevis kan såsom tidigare nämnts i fall av vållande till sjöolycka återkallas av domstol, där omständigheterna är synnerligen försvårande. Däremot kan sådant bevis ej i administrativ ordning återkallas. Någon underrättelseskyldighet för domstol och nykterhetsnämnd motsvarande den som gäller angående körkortsinnehavare finns ej stadgad.

Personal inom luftfart

Jämlikt *luftfartsförordningen den 26 maj 1922 och tillämpningskungörelsen därtill den 20 april 1928* kräves ett av luftfartsstyrelsen utfärdat certifikat för rätt att tjänstgöra som förare, navigatör och radiotelegrafist (radiotelefonist) ombord å luftfartyg. Utan uttryckligt stadgande fordras även certifikat för viss markpersonal, nämligen flygklararerare och markmekaniker. Villkor för certifikat är bl. a., att vederbörande gjort sig känd för nykterhet och pålitlighet. Certifikat skall av luftfartsstyrelsen återkallas, om

innehavaren i sin tjänsteutövning gjort sig skyldig till grov vårdslöshet eller varit berusad, eller om beträffande honom eljest föreligger sådana förhållanden, att han måste anses olämplig att utöva den verksamhet certifikatet avser. Återkallelse sker för certifikatets återstående giltighetstid eller tills vidare.

Kungörelsen ger luftfartsmyndigheten möjlighet att bemyndiga befattningshavare att vidtaga åtgärder till förhindrande av färd, bl. a. då denna uppenbarligen skulle komma att medföra fara för person eller egendom ombord på luftfartyg eller utanför detsamma. Flygplatspersonalen äger rätt att avlägsna eller i trängande fall taga i förvar person, som uppträder berusad eller stör ordningen eller genom sitt uppträdande äventyrar säkerheten i luftfartens utövande.

Medicinalstyrelsen har utfärdat råd och anvisningar rörande levnadssättet m. m. för person, som tjänstgör å civilt luftfartyg. I dessa har föreskrivits största återhållsamhet beträffande förtärandet av alkoholhaltiga drycker samt lämnats vissa detaljföreskrifter angående konsumtion av sådana drycker. Liknande bestämmelser återkommer även i *kollektivavtalet* för den flygande personalen. Enligt detta kan även flygbolagets direktion omedelbart avskeda eller för viss tid avstänga eller i lägre löneklass nedflytta anställd som bl. a. missbrukar alkoholhaltiga drycker i sådan grad att detta inverkar menligt på tjänsten.

I detta sammanhang må även påpekas, att 1957 års riksdag antagit ett förslag till *luftfartslag*. Denna skall träda i kraft den dag Konungen förordnar. Sådant förordnande har ännu ej meddelats. I lagen föreskrives, att ej må någon göra tjänst ombord på luftfartyg, därest han på grund av påverkan av starka drycker icke kan på betryggande sätt fullgöra vad honom åligger. Samma regel gäller för trafikledare och markmekaniker. Skulle någon vid förande av luftfartyg eller utövning av annan tjänst ombord eller sådan tjänst å marken, som nyss nämndes, vara så påverkad, skall han dömas till frihetsstraff eller vid ringa brott till böter.

Icke heller beträffande denna kategori av trafikpersonal finns stadgat någon skyldighet för domstol och nykterhetsnämnd att ingå med underrättelser av det slag som gäller för körkortsinnehavare. Däremot har luftfartsstyrelsen att delge länsstyrelserna uppgifter om certifikat. Länsstyrelserna skall därefter göra anteckning i körkortsregistret om sådana anmälningar. Jämlikt tillämpningskungörelsen till luftfartsförordningen skall länsstyrelsen därefter omedelbart göra anmälan till luftfartsstyrelsen, därest i samband med fråga om indragning av körkort eller eljest till länsstyrelsens kännedom kommer sådant förhållande beträffande certifikatinnehavare, som kan medföra återkallelse av certifikatet.

Historik

1949 års trafiknykterhetsutredning framhöll i sitt år 1953 avgivna betänkande, att kravet på nykterhet gjorde sig lika starkt gällande vid annan trafik än vägtrafik som vid vägtrafik. Utredningen föreslog till följd därav, att såsom för rattfylleri skulle straffas den som gjort sig skyldig till onykterhet icke blott vid förändret av bil, motorecykel, traktor och motorredskap utan jämväl vid förändret av maskindrivet fordon på järnvägs- eller spårvägs-skenor, av maskindrivet sjöfartyg eller av luftfartyg eller eljest vid utövan- det av sådan befattning hos järnvägs-, spårvägs-, buss-, sjöfarts- eller luft- fartsföretag, varav trafiksäkerheten var beroende. Enligt utredningens me- ning var det jämväl påkallat, att man i varje fall av trafikonykterhet såsom en sekundär åtgärd upptog till prövning vederbörandes lämplighet för kvali- ficerade trafikuppgifter inom samtliga trafikområden. I sådant syfte ford- rades, att den myndighet, på vilken lämplighetsprövningen i det särskilda fallet ankom, erhöll kännedom om det förhållande som påkallade sådan prövning. För den luftfartspersonal som innehade certifikat och körkort var detta redan tillfredsställande ordnat genom länsstyrelsernas skyldighet att till luftfartsstyrelsen lämna meddelande om underrättelser, som inkom till körkortsregistret. Beträffande övrig luftfartspersonal ävensom järnvägs- och spårvägspersonal föreslog utredningen, att i en särskild författning skulle införas bestämmelser om underrättelseplikt. Dessa skulle innebära, att dom- stol i fråga om sådan personal skulle till den myndighet, som hade att pröva behörighetsfrågan, insända liknande underrättelse som i fråga om körkorts- innehavare. Nämda myndighet är för statlig järnvägspersonal järnvägs- styrelsen, för enskild järnvägspersonal vederbörande järnvägsföretag, för spårvägspersonal tillsynsmyndigheten för spårvägsföretaget och för luft- fartspersonal luftfartsstyrelsen. Det borde jämväl övervägas, menade utred- ningen, huruvida icke i denna särskilda författning skulle medtagas stad- ganden om underrättelseplikt för nykterhetsnämnd i vissa fall. Beträffande sjöfartspersonal ifrågasatte utredningen liknande bestämmelser men fram- lade icke något förslag, enär frågan hörde till dem, som föll inom en kom- mande omarbetning av sjölagen.

På grundval av trafiknykterhetsutredningens betänkande framlades till 1957 års riksdag proposition (nr 72) med förslag till viss skärpning av tra- fiknykterhetsbestämmelserna för vägtrafik. Departementschefen uttalade i propositionen beträffande utredningens förslag angående annan trafik än vägtrafik, att han på grund av att trafiknykterhetslagstiftningen i sin helhet borde göras till föremål för översyn icke var beredd att taga ställning till dessa förslag.

Den 20 december 1957 tillkallade chefen för kommunikationsdepartementet särskilda sakkunniga för att verkställa en översyn av lagstiftningen om trafiknykterhet och därmed sammanhängande frågor. De sakkunniga har antagit benämningen *1957 års trafiknykterhetskommitté*. Enligt direktiven för utredningen skall bland annat — med utgångspunkt från trafiknykterhetsutredningens förslag — tagas under övervägande om trafiknykterhetsansvaret lämpligen bör utsträckas till att omfatta andra kategorier än förare av fordon på väg.

Motionerna

Motionärerna framhåller, att ännu viktigare än att stadga straff för trafikonykterhet är de förebyggande åtgärderna. Annan trafik än vägtrafik står i stor utsträckning under ansvarig ledning av antingen statliga eller kommunala myndigheter eller större privata företag. För denna ansvariga ledning är det av väsentlig betydelse att beträffande trafikpersonalen erhålla upplysningar om sådana förhållanden, som beträffande körkortsinnehavare insändes till länsstyrelse för prövning av deras lämplighet som förare. Beträffande den åsyftade trafikpersonalen förhåller det sig emellertid så, att föreskrifter om skyldighet att insända uppgifter saknas. Vidare lägger gällande sekretessbestämmelser hinder i vägen för trafikföretagen att själva vidtaga åtgärder för att införskaffa uppgifterna.

Utskottet

Motionärerna framhåller, att domstol och nykterhetsnämnd enligt gällande bestämmelser har skyldighet att till vederbörande länsstyrelse insända vissa underrättelser angående körkortsinnehavare; främst åsyftar de underrättelser av betydelse från nykterhetssynpunkt. De förmenar, att behov av en liknande underrättelseplikt föreligger beträffande förare av andra forskaffningsmedel än motorfordon. I anledning därav har de i motionerna hemställt om en utredning rörande behovet av och lämpliga former för underrättelser att tjäna som underlag för trafiknykterhetsfrämjande åtgärder inom annan trafik än vägtrafik.

I detta sammanhang vill utskottet erinra om att särskilda sakkunniga tillkallats i december 1957 för att verkställa en översyn av lagstiftningen om trafiknykterhet och därmed sammanhängande frågor. I de sakkunnigas uppdrag ingår att överväga, huruvida trafiknykterhetsansvaret lämpligen bör utsträckas till att omfatta andra kategorier förare än förare av fordon på väg. Med denna fråga får det av motionärerna väckta spörsmålet anses ha ett nära samband. Utskottet anser det därför lämpligt att vid det pågå-

ende utredningsarbetet prövas jämväl de frågor som aktualiserats i motionerna. Denna utskottets uppfattning torde böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 207 och II: 270, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 29 mars 1960

På andra lagutskottets vägnar:

EDVIN JACOBSSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Axel Svensson, Sunne, fru Carlqvist, herrar Birke, Lars Larsson och Edström;

från andra kammaren: herrar Jacobsson i Tobo, Nilsson i Göteborg, Lundberg, fröken Höjer, fru Eriksson i Ängelholm, fru Svensson och herr Björkman.